

DIN NOU DESPRE ISTORIA ROMÂNIEI DIN JURUL ANULUI „O MIE” *

de ȘTEFAN OLTEANU

Coloanele revistei SCIVA, nr. 3—4/1991 publică un substanțial material semnat de R. Popa consacrat „criticii” unor lucrări de istorie românească de la cumpăna dintre cele două milenii ale e.n., apărute cu un deceniu și mai bine în urmă, prin care se încearcă, potrivit semnataru lui materialului în cauză: „îndreptarea, cu foarte mare și regretabilă întârziere, a unei situații cu totul anormale” (p. 155). Materialul în cauză este precedat de un scurt text din partea directorului Institutului de Arheologie, redactor șef al revistei SCIVA, prin care se anunță intenția de a deschide „revista noastră acelor studii care să indice, *sine ira nec studio*, părțile caduce sau discutabile ale acelei istoriografii, pe de o parte pentru a circumscrie cu detașare lucrările care au fost voluntar sau involuntar, vinovat sau nevinovat, atinse de morbul ideologiei, pe de alta pentru a atrage atenția asupra acelor zone din câmpul istoriei rămase din aceste motive neacoperite sau deficitare documentar”.

Din păcate, bunele intenții ale redacției revistei sunt compromise de textul lui R.P. care, printr-un exces de ură și părtinire, denigrează pe mulți membri ai obștei istorico-arheologice care s-au ocupat cu cercetarea unor aspecte ale evoluției societății românești din ultimele 2—3 secole ale mileniului I e.n. În „criticarea” opiniilor unor cercetători cu mare experiență și cu remarcabile rezultate în studierea problemelor fundamentale ale societății românești din perioada menționată, R.P., sfidând regulile unei critici științifice decente, etichetează pe autorii studiilor „analizate” în materialul amintit, cu epitete și expresii, precum: polihistori, mistificatori, extravaganti, inflație de platitudini etc., fapte care-l plasează pe R.P. în afara disciplinei a căreia pretinde că-i aparține, asemenea comportament fiind incompatibil cu atitudinea și poziția omului de știință față de opiniile științifice ale colegilor săi de breaslă.

Întrebarea care se pune încă de la început este aceea a mobilului care l-a făcut pe R.P. să procedeze la un asemenea virulent atac „critic”. Explicația că până la revoluția din decembrie 1989 n-ar fi avut posibilitatea s-o facă, pentru că nu i s-ar fi publicat un asemenea material „critic”, este contrazisă de faptul că R.P.a fost un privilegiat al regimului trecut, de pe urma căruia a beneficiat din plin. Dovezile concrete pe care le vom prezenta în textul de față demonstrează cu toată tăria că altul este mobilul

* Publicăm, conform dreptului la replică, în cadrul aceiași rubrici a revistei noastre, articolul domnului Ștefan Olteanu redactat înainte de dispariția lui Radu Popa. Rubrica este deschisă în continuare punctelor de vedere critice asupra arheologiei și istoriografiei perioadei antice a istoriei României din timpul dictaturii comuniste. REDACȚIA.

atitudinii „critice” a lui R.P., anume negarea apartenenței românești a fortificațiilor, în special a celor de pe teritoriul Transilvaniei, din perioada secolelor VIII—X, puse în evidență de atâtea și atâtea descoperiri arheologice și chiar izvoare scrise publicate de autorii studiilor care fac obiectul „criticii” lui R.P. Ne propunem să analizăm, în continuare, opiniile lui R.P. prezentate în materialul publicat în SCIVA, referitoare la societatea românească de la finele mileniului I e.n., reflectată în studiile incriminate, atât sub raport metodologic, cât și din punctul de vedere al conținutului lor științific.

Conștient că ar putea fi acuzat de aprecierile formulate în *Tratatul de istorie militară*, vol. I, București, 1984, unde R.P. este autorul unor substanțiale capitole, el încearcă o totală disculpăre față de propriul său text din tratatul amintit pentru care și-a pus semnătura și a fost copios remunerat, acuzând în primele pagini ale materialului din SCIVA, de modificare a textului inițial, pe membrii „comisiei de coordonare” a *Istoriei Militare*, numindu-l, în mod special, pe Acad. prof. Ștefan Pascu căruia îi „revine meritul principal al operei” (p. 155, nota 3); „suntem în drept să ne declinăm — arată R.P. — orice legătură cu paginile tipărite și atribuite nouă” (p. 155). „Textul tipărit <de R.P.> este atât de diferit de manuscrisul a cărui copie o păstrez și atât de deosebit ca mod de abordare a subiectelor, încât ar putea fi contestat în ansamblu considerând drept fals grosolan folosirea semnăturii” (p. 156).

Așadar R.P. își declină orice legătură cu ideile din textul pentru care semnează în paginile *Istoriei Militare*; că deci textul respectiv a fost elaborat de unul dintre membrii „comisiei de coordonare”, care i-a modificat textul inițial.

Curiozitatea de a cunoaște adevărul în această privință ne-a determinat să comparăm textul din *Istoria Militară* semnat de R.P., cu textele publicate în studiile anterioare de către același R.P. (*Premisele cristalizării vieții statale românești*, în *Constituirea statelor feudale românești*, București 1980; *Les recherches archéologiques dans le problème de la formation des états médiévaux roumains*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1973, 1) și iată că se constată o asemănare deplină, atât ca teze susținute, cât și ca unele expresii și formulări, între opiniile din studiile anterioare și cele din *Istoria Militară*, cel puțin într-unul din contribuțiile sale la această lucrare, anume cel referitor la sistemul fortificațiilor în secolele VIII—XIII :

Construirea statelor feudale românești, București, 1980, p. 37 și următoarele

„În stadiul actual al cercetării se cunosc două tipuri de fortificații: primul este reprezentat de cetățile mari de pământ cu palisade situate în zonele de câmpie sau în regiunile mai ușor accesibile, având trăsături de fortificații colective datorită dimensiunilor lor și prezentând analogii cu cetățile de pământ din secolele VIII—X din teritoriile învecinate”.

Istoria Militară, I, București 1984, p. 261

„...fortificațiile din această perioadă pot fi grupate în două tipuri principale: cetăți de pământ situate în cele mai variate forme de relief — câmpie, podișuri, dealuri cu pante abrupte și greu accesibile — destinate apărării unor colectivități relativ importante. Elementele de fortificații constau, ca și la obiectivele similare cunoscute din perioadele anterioare, din valuri, șanțuri și palisade”.

„Al doilea tip de fortificații are caracterul de reședințe întărite, de dimensiuni mici sau relativ mici aparținând deci unei singure familii.

...Multe dintre aceste reședințe fortificate au constituit ulterior nucleul unor cetăți medievale de piatră.

Raportul dintre aceste două categorii de fortificații nu este încă lămurit întrutotul, dar din punct de vedere tipologic, este sigur că reședințele fortificate reflectă, prin caracterul lor familial, o etapă mai nouă de dezvoltare a societății românești”.

Revue Roumaine d'Histoire, 1973, 1,
p. 44—45

„Păcuilul lui Soare...forteresse byzantine construite à la fin du X siècle sur un îlot du Danube”.

Revue Roumaine d'Histoire, p. 47

„Dabăca, situé dans la proximité immédiate de la vallée du Petit Someș...”

„...Dăbăca — la forteresse en terre et en bois ou bien celle en pierre comptant plusieurs phases de construction et de reconstruction”

Pentru asemănare până la identitate a textelor, mai consemnăm ca datare și rol și în cazul fortificațiilor de la Alba Iulia (p. 46—47, din *Revue Roumaine d'Histoire* și p. 265 din *Istoria Militară*), Biharea (p. 46 și respectiv, 264, 266); Slon (p. 45 și 268); Fundu Herții (p. 48 și 263) etc.

Comparațiile de mai sus subliniază cu claritate că textul din *Istoria Militară*, vol. I, semnat de R.P. reproduce ideile principale (tipuri de fortificații, apartenență, datare etc.) cu expresii și formulări uneori identice, preluate din studiile anterioare citate mai sus, ale lui R.P.; că deci acuzațiile aduse „comisiei de coordonare” (respectiv prof. Șt. Pascu), de modificare a textului inițial, fapt care i-ar justifica, chipurile, „orice legătură cu paginile tipărite și atribuite nouă”, „...considerând drept fals grosolan folosirea semnăturii” sunt iresponsabile, evidențiind lășitatea lui R.P. în susținerea propriilor aprecieri.

Trecând acum la abordarea unor probleme metodologice din lucrarea mea (*Societatea românească la cumpăna de milenii (secolele VIII—XI)*, București, 1983), „criticate” de R.P., uimește acuzația privind utilizarea surselor de informare, anume că am citat, numeroase rapoarte prezentate pe la diferite sesiuni, dar care n-au fost publicate... alături de informații verbale cu caracter personal” (p. 184, nota 128); consider că acesta este modul corect, cinstit în cercetarea științifică și nu însușirea unor idei vehiculate în diferite împrejurări de diferiți colegi, care, pentru că nu sunt publicate, cum pretinde R.P., pot fi preluate ca idei proprii (poate că R.P. practică acest sistem!).

Într-un fel asemănător se pune și problema citării ideilor și opiniilor unor personalități din domenii apropiate științei istorice. Mi se reproșează

„Al doilea tip de fortificații este reprezentat de reședințele întărite care aveau dimensiuni mult mai reduse și erau menite să protejeze familiile unor conducători politici și militari”

„...Progresele obținute în dezvoltarea societății românești în secolele de care ne ocupăm aici, vor face posibilă tranziția către realizarea unor fortificații de zid, înălțate din piatră”.

„...din îmbinarea lor vor rezulta, de-a lungul secolelor, interesante forme hibride, greu de clasificat într-o categorie sau alta...”.

Istoria Militară. p. 261

„...cetatea de la Păcuilul lui Soare, înălțată de către bizantini, azi pe o insulă a Dunării”.

Istoria Militară p. 265.

„Situată pe o terasă ce străjuie Valca Râului Lonea, afluent al Someșului Mic...”

„...Cetatea Dăbăca a avut o existență îndelungată, din sec. al IX-lea până în cel de al XV-lea, suferind repetate distrugereri, refaceri și transformări”.

că l-am citat pe K. Marx și pe Fr. Engels în lucrarea mea de mai multe ori, fără ca R.P. să specifice în ce împrejurări am citat opiniile celor mai sus amintiți. Orice cercetător de bună credință trebuie să facă distincție în utilizarea unor opinii, între sistemul contemporan filosofico-social afirmat și aprecierile privind anumite fenomene, evenimente din trecutul istoric al unui popor. Cercetătorul este obligat să cunoască asemenea aprecieri, să le respingă sau, din contră, să le însușească dacă consideră de cuviință. Cum am putea trece peste observațiile care privesc direct istoria țărilor noastre medievale, indiferent de cine le formulează. Iată, de pildă, aprecierea lui K. Marx relativă la caracterul obștii sătești de la noi citată în lucrarea mea : „Așa stăteau lucrurile în provinciile românești. Modul lor de producție era bazat pe proprietatea comună, dar nu proprietatea comună în forma ei slavă”; a eluda asemenea aprecieri care incită la comentarii, numai din considerentul că autorul ei este teoreticianul unui sistem social-economic și politic falimentar înseamnă a fi acuzat pe bună dreptate de ignoranță.

De altfel, este cunoscut faptul că numeroși istorici de prestigiu occidentali acordă atenția cuvenită unor probleme de istorie din opera lui Marx și Engels ; aș pomeni numele unora dintre istoricii francezi de renume, precum G. Duby, J. Le Goff, Fr. Furet etc. și studiile lor cu aprecieri asupra unor aspecte din opera istorică a lui Marx și Engels¹. În acest spirit s-au comportat și medievistii români de prestigiu precum Matei Cazacu și Vlad Georgescu care au comentat pozitiv timp de 30' lucrarea mea în emisiunea „Actualitatea românească” din 11 ianuarie 1984, a postului de radio „Europa Liberă”, fără reproșul pe care R.P. îl face astăzi după aproape un deceniu de la apariția cărții.

Cel puțin curios mi se pare și „principiul metodologic” susținut de R.P. că mi-am bazat unele afirmații pe rezultatele „imprecise și echi-voce” ale cercetărilor arheologice de la Slon obținute de Maria Comșa. După cum se cunoaște, colega noastră Maria Comșa, unul dintre cercetătorii de marcă ai arheologiei medievale românești, a obținut rezultate remarcabile în urma investigației de la Slon, județul Prahova, rezultate apreciate de toți cercetătorii perioadei respective, și care au intrat de mult în circuitul științific de specialitate. R.P. contestă aceste rezultate fără a aduce date concrete în această privință, decât simple afirmații fără acoperire documentară, contestând datarea în sec. VIII—X a monumentului respectiv ; curios este faptul că în studiile sale, R.P. folosește din plin rezultatele cercetărilor de la Slon (vezi Revue Roumaine d'Histoire, 1973, 1, p. 45, nota 9), fără însă a le contesta într-un fel sau altul.

În această ordine de idei se înscrie și acuzația de a fi folosit intens lucrarea colectivă cu 23 autori, este vorba de „defunctul” vol. II al *Tratatului de istoria României*, fără a fi citată măcar o dată (p. 179). Intenționat R.P. falsifică adevărul în această privință. Mai întâi nici un cuvânt nu suflă de faptul că sunt autorul unor capitole (peste 100 p. dactilo.) ale *Tratatului*, pentru perioada sec. VIII—XI (cap. „Anul o mie”) lăsând a se înțelege că am contribuit doar prin unificarea contribuțiilor diferiților autori.

¹ J. Le Goff, *Civilizația occidentului medieval*. București, 1970 ; idem, *Pour un autre Moyen Age*, Paris, 1977 ; *Interdisciplinarité et Sciences humaines*, I, Paris, 1983 ; vezi și Rev. Roum, d'Histoire, 1970, 3, etc.

Precizez de la bun început că lucrarea mea, *Societatea românească*, se compune din studiile întreprinse de mine înainte de elaborarea *Tratatului de istoria României*, în cadrul Institutului de Istorie sau de Arheologie. O simplă comparare a textului din *Societatea românească* cu cele în special din *Istoria mineritului* sau din lucrările de contract, elaborate în cadrul Institutului de Arheologie, înainte de elaborarea *Tratatului* ar fi constatat că textele sunt aproape identice². Am făcut aceste precizări concrete pentru a se cunoaște adevărul, iar insinuările lui R.P., potrivit cărora „corectura vol. II al *Tratatului* a fost intens folosită” (p. 179), impun trăducerea lui în fața instanței judecătorești pentru calomnie.

Tot sub aspect metodologic, „critica” lui R.P. folosește procedee ce se plasează în afara corectitudinii și cinstei autorului, precum trunchieri de citate, completări care nu se află în textul lucrării „recenzate”, simple afirmații fără acoperire documentară etc. Concretizăm cele expuse prin câteva exemple semnificative. Pentru a evidenția „inconsecvența autorului în ceea ce privește credibilitatea acordată izvoarelor narative” (p. 183), R.P. mă acuză că le-am considerat „când o solidă bază de autenticitate, când simple basme pentru evenimentele pe care cronicile le plasează în primii ani ai secolului XI sau chiar mai devreme” (p. 183). În realitate, în cartea mea la pagina indicată de R.P. (p. 35), expresia „o solidă bază de autenticitate” se referă în mod expres numai la relatările cronicii notariale (Anonymus); expresia „simple basme...” aparține lui R.P., fapt care constituie o mistificare a textului din cartea mea. Un asemănător exemplu și la p. 185 unde R.P. completează textul meu cu expresii, care schimbă total conținutul frazei. Am arătat că la cumpăna dintre cele două milenii e.n. „...se facilitează procesul de aservire a membrilor (obștei) de către anumiți indivizi” (p. 165). Conștient sau inconștient, R.P. completează textul meu cu expresia „...aparitia relațiilor de aservire feudală” (p. 185), ceea ce arată incapacitatea lui R.P. de a distinge dintre două etape ale procesului în sine, aservirea feudală fiind etapa superioară a respectivului proces, care nu trebuie confundată cu cea de simplă aservire ce precede în timp aservirea feudală. Pentru a da un caracter peiorativ „de iz neolitic” ! dovezilor aduse în sprijinul afirmației

² Precum se recunoaște, *Tratatul de istorie*, vol. II, a reprezentat o valoroasă operă la care au contribuit cercetători de marcă în domeniile respective; afirmația lui R.P. „...ne felicităm pentru concursul de împrejurări care a împiedicat tipărirea și difuzarea volumului” (p. 179) pe motiv că, printre altele, folosește ideologia marxistă și ceaușistă este total contrazisă de o altă afirmație a aceluiași R.P. de la p. 154 unde se arată că cele două volume ale *Tratatului* nu s-au publicat „...deoarece nu au satisfăcut forurile politice și ideologice care dirijau atunci istoriografia românească. Prin urmare, „forurile politice și ideologice” de atunci n-au admis editarea volumului sau a volumelor *Tratatului* din cauza, evidentă, a nefolosirii pe măsură a ideologiei marxist-leniniste, a partidului, fiind deci (așa cum erau de fapt), o operă profesionistă.

Pentru compararea textelor în cauză, a se vedea și lucrări de contract nr. 35/1976-1977 (titlul: *Realități demografice pe teritoriul României în sec. VIII-XI*); contract nr. 33/1977, iulie, 1979 (titlul: *Structuri economice, sociale și politice ale comunităților de viață în sec. VIII-XI*); lucrări tipărite: *Din istoria mineritului în România*, București, 1970; *Evoluția procesului de organizare statală la est și sud de Carpați în sec. IX-XIV*, Studii, 24, 1971; *Agricultura la est și sud de Carpați în secolele IX-XIV*, Muzeul Național, I, 1974; *Baza demografică străveche a organismelor statale din sec. XIII-XIV din sudul și estul Transilvaniei*, în *Omagiu*, acad. prof. Șt. Pascu, Cluj, 1974; *Realități demografice în Transilvania în sec. VIII-XI*, Rev. de istorie, 28, 1975, 12; *Etapele procesului de formare a statelor feudale românești*, Rev. de istorie, 30, 1977, 2; *Structuri teritoriale-politice românești în spațiul carpato-danubiano-pontic*, Rev. de istorie, 32, 1979, 2; *Arheologia și studiul structurilor medievale timpurii*, SCIVA, 30, 1979, 3 etc.etc.

privind caracterul extensiv al culturii plantelor în sec. VIII—XI, R.P. reduce prin trunchieri aceste dovezi la unele descoperiri, precum „grăunțe”, „râșnițe”, „tăvi portative”, „grămăjoare de mei carbonizat” (p. 180, nota 113), alterând și trunchiind textul care are următorul conținut : „Așa, de pildă, o mare importanță o prezintă cantitățile însemnate de cereale (și nu „grăunțe” !) depozitate în vase mari de lut sau în gropi — hambare special amenajate, precum și râșnițe de tipuri variate, cuptoare de pâine și tăvi portative”, după care urmează prezentarea pe o pagină de exemplelor și capacității acestor hambare ajungând până la 5000 kg grâu carbonizat. Aș dori ca R.P. să aducă măcar un exemplu concret de gropi de cereale neolitice cu aceste capacități !!

Trecând la probleme de conținut, atragem atenția lui R.P. asupra observației pe care o face pe marginea lucrării noastre, privind limitele cronologice ale perioadei tratate. La p. 16 a lucrării noastre am arătat limpede aceste limite cronologice : cultura materială cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de cultura „Dridu” ; cultură identificată „în primul rând prin eforturile regretatului profesor Ion Nestor” (p. 16). Deci aceasta a fost (și este) opțiunea noastră în această privință. Întrucât am socotit că lucrarea se adresează în primul rând specialiștilor, am considerat că limitele cronologice ale acestei culturi materiale sunt cunoscute. Am fi fost de acord ca „critica” lui R.P., dacă aceasta ar fi venit din partea unui cititor obișnuit, fără pretenții de cercetător ! Dar acuzația lui R.P. că limitele cronologice ale perioadei tratate în lucrarea noastră vizează patru secole (p. 180, 181), face dovada unei totale necunoașteri a limitelor cronologice ale culturii „Dridu” ! Amintim în această privință, dovada recentă a începutului acestei culturi (finele sec. VIII) prin descoperirea de la Șirna-Prahova, comunicată deja, a unei monede emisiunea Nichifor I, asociată cu tipul ceramic ce definește faza primară a culturii „Dridu”. Iar în ceea ce privește limita cronologică superioară a orizontului „Dridu” precizările documentate din studiul lui Mihai Sâmpetru³, potrivit cărora sfârșitul culturii „Dridu” se plasează în primul deceniu al sec. XI, sunt fundamentale⁴ și au rămas valabile și astăzi. Așadar limitele cronologice ale lucrării noastre sunt cele ale culturii materiale „Dridu” ce se întind de la finele sec. VIII, la primul deceniu al sec. XI, deci circa 2 secole și nicidecum 4 secole cum voit exagerează R.P. Așa că toate observațiile făcute pe această temă (și nu sunt puține) devin nule !

Am arătat la locul cuvenit în lucrare (p. 18—19) că „am lăsat la o parte problema populațiilor nomade care, prin migrarea lor, au venit în contact în această vreme, cu poporul nostru precum bulgarii, ungurii, pecenegii și, totodată, problema etapei finale a asimilării slavilor... Fără îndoială că, deși trecătoare, între populațiile amintite și poporul român s-au putut stabili raporturi de conviețuire, de reciprocă influențare. Am considerat și considerăm, însă, că ceea ce trebuie să ne preocupe, în

³ M. Sâmpetru, *La région du Bas Danube au Xe siècle de n.e. Dacia*, N.S., 18, 1974, p. 239 și urm.

⁴ În „critica” sa, R.P. aduce ca mărturie pentru limita cronologică superioară a culturii „Dridu”, articolul lui P. Diaconu publicat în *Dacia* N.S. 32, 1988, p. 177 și urm., unde P. Diaconu ia atitudine față de opinia cercetătorului bulgar Stanislav Stanilov care consideră cultura „Dridu” o cultură protobulgară. Nici vorbă în acest articol al lui P. Diaconu de fixarea limitei superioare a culturii amintite.

primul rînd, este scrierea propriei noastre istorii, a românilor, a aceluia popor individualizat de istorie ca trăind în patria sa de baștină...”. Acesta a fost obiectivul lucrării noastre și nicidecum analiza elementelor alogene. R.P. trece cu o condamnabilă incorectitudine peste această esențială motivație, acuzându-mă de „eludarea dinamicii proceselor etno-demografice”, care după el „echivalează cu falsul” (p. 183). Este limpede reaua intenție și necinstea „criticului” nostru! Totodată, R.P. își demască slabele sale cunoștințe de istorie cu privire la pătrunderea pecenegilor pe teritoriul României. Dacă R.P. ar fi cunoscut studiile capitale în privința istoriei pecenegilor, anume studiile lui M. Sâmpetru și P. Diaconu⁵, ar fi știut, de pildă, că până în prezent se cunosc doar 12 morminte pecenege din etapa inițială a pătrunderii lor în Muntenia (finele sec. X—începutul sec. XI), atîta și nimic mai mult din vestigiile aparținând acestor nomazi; și deci imaginea concentrărilor demografice, chiar dacă le-am fi cartat și pe ele (deși precizările de mai sus exclud cartarea unor asemenea vestigii), inclusiv așezarea de la Dridu — Fierbinți pe care R.P. o consideră ring peceneg⁶, n-ar fi fost „serios amendată”, cum susține R.P. (p. 183). Cât privește prezența comunităților pecenege în Transilvania în a doua jumătate a sec. XI și în sec. următor, această situație este total deosebită, fiind vorba de sedentarizarea lor într-o vreme care depășește limita cronologică superioară a lucrării noastre și deci observația lui R.P. este neavenită.

În aceleași coordonate se pune și problema pătrunderii ungarilor pe teritoriul Transilvaniei. Deși prezentarea lor nu intră în obiectivul lucrării noastre, fiind un popor migrator, totuși puținele vestigii (necropole) maghiare descoperite până în prezent datînd din etapa inițială a pătrunderii lor pe teritoriul Transilvaniei, nu pot modifica în nici un fel imaginea descoperirilor masive de așezări românești identificate până în prezent, oricît de mult ar ține R.P. la prezența populației maghiare pe teritoriul amintit!

O problemă de mare interes științific, care capătă accente foarte grave pentru istoria noastră națională, o constituie negarea de către R.P. a caracterului românesc al așezărilor fortificate din secolele VIII—X de pe teritoriul României, în special de pe cel al Transilvaniei, negare care demască intențiile cu vădit caracter politic ale lui R.P. Sfidînd rezultatele obținute până în prezent de cercetători de prestigiu cu o veche experiență în arheologie, R.P. declară rîspicat: „În calea atribuirii acestor cetăți de pămînt societății românești se ridică impedimente care de obicei au fost trecute cu vederea sau nu au fost semnalate în modul cuvenit. Sub raportul reprezentării lor teritoriale, asemenea obiective lipsesc cu desăvîrșire tocmai din acele zone ale Transilvaniei în care documentele din secolele XIII—XIV atestă o populație românească densă și omogenă”. Iar mai departe, R.P. continuă: „Impedimentul se amplifică prin constatarea că cetățile de pămînt asemănătoare celor transilvănene lipsesc deo-

⁵ M. Sâmpetru, *Înmormântări pecenege din Câmpia Dunării*, SCIVA, 24, 1973, 3, 443 și urm.; vezi și SCIVA, 29, 1978, 4 (art. semnat de V. Lehu și G. Trohani). P. Diaconu, *Les Petchénègues au Bas Danube*, București, 1970, p. 37.

⁶ Este cunoscută opinia lui R.P. în privința caracterului etnic al populației din așezarea de la Dridu-Fierbinți (ring peceneg?), opinie potrivnică tuturor realităților, rezultată din dorința lui de a „demola” o veche așezare românească din sec. XI.

camdată cu desăvârșire din teritoriile românești extracarpatică” (p. 169—170). Aceeași negare a caracterului românesc al fortificațiilor din nordul Moldovei datând din secolele VIII—X este formulată în felul următor : „...situarea lor izolată, periferică în raport cu arcu carpatic, face mai mult decât îndoielnică apartenența lor la societatea românească” (p. 170). Extinderea acestei negări și la spațiul românesc de la sud de Carpați este afirmată de același autor al „criticii” cu privire la așezarea de la Slon-Prahova socotită a fi neromânească (p. 177) și, de asemenea, la așezarea de la Dridu — Fierbinți din sec. XI—XII din Muntenia pe care, nici mai mult nici mai puțin, o consideră a fi un „ring peceneg” (numai românească nu !)⁷.

Care sunt după R.P. aceste impedimente? Nimic concret, nimic documentat, ci doar simple afirmații defăimătoare la adresa celor care, timp de decenii, au trudit în grele condiții, la obținerea rezultatelor cunoscute și arhicunoscute. Pentru R.P. cercetările lui M. Rusu și Șt. Dănilă de la Șirioara — Arad sunt „simple ipoteze” (p. 168 nota 3). „Cât despre celelalte cetăți de pământ și lemn invocate ca existând în jurul anului 900, cercetările și documentația sunt încă mai sumare” (p. 168, nota 3). Iată, de pildă, după R.P. cercetările de la Biharea cu fortificația ei, efectuate de S. Dumitrașcu „nu puteau da rezultate concludente datorită modului în care au fost efectuate...” și „nici dese referiri la prezența în vecinătatea cetății Biharea a unei locuințe din secolele VIII—IX și IX—X nu pot fi utile pentru datarea ei” (p. 168, nota 3). Pe de altă parte „sondajul de la Moigrad jud. Sălaj de pe urma căruia s-a propus datarea în sec. IX—XI a cetății de pământ (cercetări efectuate de M. Rusu) nu a produs elemente de datare certă” (p. 183 nota 3). Cetățile Sânmiclăuș jud. Alba, Zarand jud. Arad, Morești jud. Mureș, Moldovenești jud. Cluj, Cenad jud. Timiș, Țeligrad-Blandiana jud. Alba „au datare nesigură”. Tot așa sunt contestate printr-o singură trăsătură de condei datările în sec. VIII—X ale cetăților de la Cluj-Mănăstur, T. Vladimirescu — Arad, Pescari (Banat) etc., cercetate de colegii noștri Șt. Matei, P. Iambor, M. Zdroba, M. Barbu, I. Uzum. Cât privește datarea așezării de la Comana — Brașov, cercetată de I. Glodariu, calitatea documentației este „total nesatisfăcătoare” (dar de ce este nesatisfăcătoare, rămâne la aprecierea fiecărui cititor!). Trecând dincoace de Carpați, fortificațiile din nordul Moldovei (Fundu Herții, cercetată de M. Petrescu-Dimbovița și D. Teodor, pentru care există o excelentă monografie), nu aparține societății românești!!! La Sud de Carpați, Slonul aparține și el altor comunități etnice, iar Dridu — Fierbinți este pur și simplu ring peceneg!!! Ce se mai poate spune față de o asemenea negare a existenței unei structuri social-politice și organizatorice de tipul fortificațiilor la populația românească din spațiul carpato-danubiano-pontic în secolul X, de negare a capacității poporului nostru de a-și construi asemenea valori socio-politice? După R.P., asemenea construcții datează „după începutul secolului X” (p. 169), fiind, evident realizate de puterea politică maghiară! Pe bună dreptate atrăgea atenția, de curând, Petre Diaconu în legătură cu totala necunoaștere a realităților istorice în această privință, în special cu privire la fortificațiile de la Dunărea de Jos în sec. X⁸.

⁷ 22, Revistă de dialog social, 2, 1990.

⁸ Tomis 27 iunie 1992, 6 (267), p. 13.

pe teritoriul Crișanei și Maramureșului, deci în total circa 800 de obiective. Dacă R.P. ar fi cunoscut cartea lui Dan Teodor¹⁰, ar fi știut, de pildă, că în Moldova sunt așezări „având o existență pe aceeași vatră de sat, de mai bine de o jumătate de mileniu”, precum „Costișa, Davideni, jud. Neamț, Botoșana, jud. Suceava, Dodești și Drăgești, jud. Vaslui etc., unde există o neîntreruptă succesiune de niveluri arheologice datând din sec. II—III și până în secolele VII—VIII și chiar mai târziu, secolele IX—XI”. Exemple asemănătoare pot fi citate și pentru teritoriul Munteniei și al Transilvaniei. Iată, deci, că afirmația privind creșterea demografică în sec. VIII—XI are termen de comparație pentru epocile anterioare, bibliografia citată în aparatul critic al lucrării noastre fiind evidentă; numai că R.P. face dovada unei superficiale documentări în afirmațiile prezentate.

Aceeași superficialitate și necunoaștere dovedește R.P. și în problema începuturilor vieții urbane pe teritoriul României, contestând afirmația mea că secolele VIII—XI reprezintă „etapa de plămădire a împlinirilor urbane” (p. 180) și socotind că „în realitate, despre începuturi urbane pe teritoriul țării nu se poate vorbi în mod serios înainte de secolul al XI-lea” (p. 180). Superficialitate, pentru că R.P. nu poate distinge o etapă de plămădire, de una de cristalizare a fenomenului urban. Orașele menționate în documente din secolele X—XI n-au căzut din cer, că ele au apărut în urma unui proces de maturizare a atributelor acelor așezări care prezentau în perioada anterioară „o anumită tendință de depășire a nivelului rural obișnuit”¹¹. Asemenea atribute sunt prezentate cu cazuri concrete în lucrarea mea la p. 128—131, dar R.P. n-a ajuns încă cu cititul până acolo! Amintim aici câteva dintre aceste atribute rezultate din cercetările arheologice (deși R.P. susține că asemenea elemente „care să dateze din sec. IX sau din prima jumătate a secolului următor nu s-au descoperit arheologic în nici una dintre așezările din România” (p. 180).

Menționăm, de pildă, elemente de urbanistică medievală, cum ar fi dispunerea sistematică, paralel cu axul lung al așezării, a locuințelor de la Capidava și Garvăn. De asemenea, sistemul de construcție a locuințelor, inventarul diferențiat descoperit aici, precum și crearea unor zone specializate de activitate meșteșugărească în care s-au amplasat unele mijloace mari de producție și unele obiective economice importante, ca să nu mai punem la socoteală sistemul de fortificație întâlnit la multe așezări de acest tip (în special în Transilvania secolele IX—X) și care constituie unul dintre elementele importante ale așezării cu un anumit caracter economic și militar-politic. Orașele (goroduri) menționate de către o cronică rusă ca existând în sec. X pe malul drept al Dunării, de la Siliștra până la Mahmudia, prezentau deja caracteristici care l-au determinat pe autorul cronicii să le numească orașe, realitate care presupune o existență a lor cel puțin cu o jumătate de secol în urmă.

Ar mai fi, desigur, multe de spus în legătură cu materialul lui R.P. privind istoria poporului nostru la cumpănă de milenii e.n. Ne oprim, însă, aci cu credința că am putut demonstra, în primul rând, incredibila

¹⁰ D.Gh. Teodor, *Creștinismul...*, p. 30.

¹¹ Șt. Olteanu, *Societatea...*, p. 45.

sărăcie de informație istorică lui R.P. în problemele referitoare la istoria noastră în jurul anului „O MIE” analizate în materialul prezentat.

În al doilea rând, o vădită atitudine pornită din ură și părtinire față de unele probleme fundamentale, cum ar fi cea demografică de pildă, pentru care nu a pregetat să utilizeze o metodologie nepermisă într-o critică cu adevărat științifică, mergând pînă la necinste, falsuri și calomnie, incompatibile cu poziția de cercetător și mai ales cu funcția de redactor șef adjunct al colegiului de redacție al uneia dintre revistele științifice de prestigiu din țara noastră. Privită prin această prismă, apare destul de îngrijorătoare intenția lui R.P. de a reveni „cu alt prilej, mult mai pe larg”, asupra problemelor perioadei secolelor VI–VIII e.n. (p. 162, nota 33).

DÊRÉCHEF SUR L'AN MIL DANS L'HISTOIRE DE LA ROUMANIE

RÉSUMÉ

L'auteur répond aux critiques de R. Popa (SCIIVA, 1991, nr. 3–4) qui conteste sans arguments concrets, les résultats scientifiques obtenus par les archéologues qui ont examiné l'histoire des VIIIe–XIe siècles n.è.

Puisque R. Popa affirme que le texte initial, présenté et publié dans *Istoria Militară a poporului român*, vol. I, a été en totalité modifié par les rédacteurs du volume mentionné dans l'esprit marxiste, dans le présent article nous apportons des preuves indiscutables qui démontrent que le texte initial élaboré par R. Popa pour *Istoria Militară* lui appartient en totalité.

En même temps, on répond de façon documentée aux affirmations et accusations inutiles de R. Popa vis-à-vis des résultats de nos collègues archéologues, réalité qui démontre l'incompétence de R. Popa sur l'histoire des VIIIe–XIe siècles; et, sûrement, sa „critique” malveillante.

